

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертаційну роботу
Сударкіної Людмили Юрїївни
на тему: «Формування економічного механізму ресурсозбереження в
сільському господарстві»
на здобуття ступеня доктора філософії
в галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
зі спеціальності 073 «Менеджмент»

Ступінь актуальності обраної теми. Ускладнення ринкової кон'юнктури і загострення конкуренції зумовлюють необхідність управління ресурсами підприємств. Конкурентоспроможність підприємств в сільському господарстві визначається внутрішніми і зовнішніми чинниками. До зовнішніх факторів конкурентоспроможності відносяться конкурентна політика держави; політика формування платоспроможного попиту в країні; державна політика в галузі інвестування, оподаткування, кредитування, фінансування, спрямована на зниження собівартості продукції товаровиробників тощо. Істотними внутрішніми факторами є фінансова стійкість підприємства; його активна маркетингова діяльність; раціональна організація та ефективне управління виробництвом з акцентом на ресурсозбереження та використання інновацій. У сучасних умовах господарювання сільськогосподарських підприємств вирішення проблеми обмеженості ресурсів потребує дослідження та регулярного аналізу ресурсного потенціалу підприємства. Ефективність та раціональність його використання визначає успіх розвитку підприємства в майбутньому та дозволяє не тільки утримати та закріпити позиції в конкурентному середовищі, а й забезпечити вихід на нові перспективні ринки. Ефективне використання ресурсного потенціалу аграрних підприємств є запорукою та ключовим фактором розвитку економіки сільського господарства. Вказане

вимагає глибокого наукового переосмислення відповідних механізмів, що обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Дисертація виконувалась згідно плану науково-дослідної роботи Луганського національного аграрного університету в межах теми «Організаційно–методологічні засади активізації фінансово економічного потенціалу національного простору в умовах глобалізації», у якій автором визначено засоби обґрунтування інвестиційної привабливості проєктів розвитку в сільському господарстві на принципах безвідходності в заданих умовах діяльності з метою забезпечення максимізації прибутку при сталості ресурсокористування (державний реєстраційний номер 0119U101446).

Вищезазначене засвідчує актуальність обраної теми дисертації, коректність визначення предмету та об'єкту, мети та завдань представленого дослідження.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. В дисертації зроблена вдала спроба нового вирішення наукового завдання обґрунтування теоретичних, методичних та прикладних положень щодо формування економічного механізму ресурсозбереження в сільському господарстві. Дисертантом залучена достатня кількість інформаційних джерел, наукових праць, матеріалів нормативно-правового, статистичного та аналітичного характеру. Дисертація характеризується чітким дотриманням логіко-структурної схеми дослідження, відповідністю наукових результатів та винесених на захист положень наукової новизни поставленій меті та конкретизованим завданням дослідження. Результати дослідження та рекомендації автора пройшли виробничу апробацію, що підтверджується відповідними документами. Зміст дисертації відповідає її темі. Вказане є свідченням достатнього рівня обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. У дисертації висвітлено мету дослідження

щодо обґрунтування теоретичних, методичних та практичних засад формування економічного механізму ресурсозбереження в сільському господарстві. В роботі поставлено та реалізовано теоретико-методичні та практичні завдання. В цілому є підстави констатувати, що здобувачу вдалося вирішити завдання та досягти мети дисертаційного дослідження. Завдання корелюють з ознаками наукової новизни, відповідно шляхи вирішення зазначених завдань, обрані автором, є оригінальними.

Представлені наукові положення, висновки та пропозиції, викладені в дисертації, обґрунтовані з теоретико-методичної точки зору та є достовірними, базуються на сучасних і класичних теоріях менеджменту, дослідженнях зарубіжних та вітчизняних управлінців з формування економічного механізму ресурсозбереження в сільському господарстві, актуалізовані функціонально–технологічні аспекти менеджменту ресурсозбереження в сільському господарстві, що є основою економічного механізму менеджменту ресурсозбереження в сільському господарстві, аналізі актуальних статистичних даних. Розроблені автором наукові положення підтверджені досвідом розвитку сучасних аграрних підприємств та сільського господарства в цілому.

Вирішення у роботі конкретних наукових завдань відрізняється системним підходом та базується на використанні широкого спектру загальнонаукових і спеціальних методів наукових досліджень, у тому числі: монографічний (при вивченні теоретичних положень з економічного механізму менеджменту ресурсозбереження, зовнішніх та внутрішніх факторів забезпечення його ефективності), абстрактно–логічний (для узагальнення заходів практики менеджменту ресурсозбереження в сільському господарстві), статистичного моделювання (при визначенні ефективних умов реалізації заходів менеджменту ресурсозбереження), статистичний (при класифікації господарської активності в сільському господарстві за схильністю до ресурсозбереження), розрахунково–конструктивний (при обґрунтуванні управлінської практики

ресурсозбереження при розвитку сільського господарства на принципах безвідходного господарства), інвестиційного аналізу (при розробці та аналізі інвестиційної привабливості проєктів з ресурсозбереження), імітаційного моделювання (при дослідженні чутливості інвестиційних проєктів з ресурсозбереження до зміни ключових параметрів їх реалізації) та ін.

В роботі об'єкт, предмет і мета мають логічний взаємозв'язок. Об'єктом дослідження є процес менеджменту ресурсозбереження в сільському господарстві. Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних засад формування економічного механізму менеджменту ресурсозбереження в сільському господарстві.

Представлена дисертаційна робота Сударкіної Л. Ю. має логічну структуру, її зміст повністю розкриває тему наукового дослідження. Між розділами та підрозділами роботи є належний взаємозв'язок, всі розділи містять рисунки, таблиці, посилання на літературні джерела. Наведені в роботі дані підтверджені в ході дослідження. Висновки до розділів дисертаційної роботи та загальні висновки до неї є логічними й підтверджені результатами апробації на 16 науково-практичних конференціях, публікацією у наукових фахових виданнях, впровадженням авторських пропозицій у діяльність відповідних установ.

Вищезазначене дозволяє констатувати стосовно достатньої обґрунтованості та достовірності основних положень, висновків і рекомендацій дисертаційної роботи.

Дисертант обґрунтував результати, які містять елементи наукової новизни. До найбільш вагомих здобутків можна віднести такі наукові положення:

- удосконалено економічний механізм менеджменту ресурсозбереження в сільському господарстві, який, на відміну від існуючих, ґрунтується на оптимізації потоків основної, супутньої продукції та продукції від допоміжної діяльності на принципах гармонізації компонентів управлінського інструментарію суб'єктів господарювання, що дозволяє

отримати додатковий ефект від реалізації корисного потенціалу некондиційної продукції в сільському господарстві з метою сталого розвитку галузі (стор. 194-198);

– апробовано методичний підхід до оцінки менеджменту ресурсозбереження в сільському господарстві на основі застосування оптимального рівня зосередження–диверсифікації галузевої структури, який, на відміну від існуючих, ґрунтується на формуванні умов отримання найвищої результативності при збереженні існуючого режиму ресурсокористування, що дозволяє масштабувати досвід ресурсозбереження господарюючих суб'єктів в сільському господарстві шляхом оптимізації інформаційної діяльності (стор. 156-169);

– актуалізовано економіко–управлінські інструменти ресурсозберігаючих програм в сільському господарстві, які, на відміну від існуючих, ґрунтуються на застосуванні специфічного принципу максимальної результативності як стимулятора ресурсозберігання, що дозволяє встановити параметри індикативного (стор. 114-120);

– висвітлено теоретичні основи ресурсозбереження в сільському господарстві, що базуються на трактуванні сутності менеджменту ресурсозбереження в сільському господарстві як організації результативної практики ресурсокористування, орієнтованої на ефективне стимулювання економії ресурсів та безвідходного виробництва, що, на відміну від існуючих, реалізується через партисипативність учасників агропродовольчої сфери на принципах додатковості та дозволяє організувати синергетичну взаємодію її галузей (стор. 53-55, 57);

- запропоновано модель ресурсозбереження в сільському господарстві на основі аналітичної схеми «ресурсозабезпечення – результативність – ресурсозбереження», яка, на відміну від існуючих, пов'язує основні складові оптимального ресурсокористування зі статистичними індикаторами, що дозволяє визначати проблемні зони через порушення біологічних циклів та точки зростання з метою підвищення ефективності менеджменту

ресурсозбереження на основі уникнення дисбалансу продуктових потоків (стор. 103-113);

– систематизовано підходи до оцінки управління розвитком ресурсозбереження в сільському господарстві, що, на відміну від існуючих, ґрунтуються на принципах цілепокладання в розвитку суб'єктів господарювання, які визначають характер використання виробничих ресурсів для формування асортименту продукції та дозволяють виявляти прийнятні стратегії ресурсокористування, що дозволяє прогнозувати фактори сталості та результативності з урахуванням поточних умов та прогнозних даних (стор. 121-143);

– адаптовано функціонально–технологічні аспекти менеджменту ресурсозбереження шляхом впровадження безвідходних технологій в сільському господарстві, які, на відміну від існуючих, змінюють функціональне забезпечення діяльності суб'єктів господарювання з утилізаційних завдань на інноваційний розвиток технологічного процесу ресурсокористування, що дозволяє підвищити результативність в сільському господарстві шляхом обмеження залучення додаткових ресурсів за рахунок приросту продуктового виходу технологічних систем (стор. 183-191).

Представлені дисертантом результати дослідження, висновки та рекомендації мають як теоретичне, так і практичне значення.

Значення отриманих Сударкіною Л. Ю. наукових результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних і методичних засад щодо формування економічного механізму ресурсозбереження в сільському господарстві.

Практичні рекомендації за результатами дисертації впроваджено в діяльність Департаменту агропромислового розвитку Полтавської обласної державної адміністрації (довідка № 0118/11 від 24.01.2020 р.), С(Ф)Г «Івко В.І.» Решетилівського району Полтавської області (довідка № 51 від 11.02.2020 р.), С(Ф)Г «Сад» Решетилівського району Полтавської області (довідка № 63 від 18.02.2020 р.); СТОВ «Спілка селян «Тростянець» Полтавського району Полтавської області (довідка № 92 від 17.03.2020 р.);

СК «Вітязь» Чугуївського району Харківської області (довідка № 84 від 24.03.2020 р.).

До вагомих розробок, які мають практичне значення, слід віднести: розроблені автором алгоритми дослідження передумов ефективної ресурсощадного господарювання в заданих економічних умовах; розроблені інвестиційні проєкти організації ресурсощадної господарської діяльності на принципах безвідходного та самодостатнього господарства; пропозиції щодо формування економічного механізму менеджменту ресурсозбереження в сільському господарстві на принципах безвідходного господарства, що дозволяють реалізувати економічні інтереси суб'єктів господарювання в розвитку конкурентоспроможності при забезпеченні сталого ощадного ресурсокористування.

Окремі положення дисертаційної роботи використовуються у навчальному процесі Полтавської державної аграрної академії при викладанні дисциплін «Стратегічне управління», «Управління інноваціями», «Управління підприємством в бізнес–середовищі», «Управління потенціалом підприємства» (довідка № 01–11/239 від 23.12.2019 р.).

Стосовно змісту та структури дисертаційної роботи: дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст роботи викладено на 182 сторінках. Робота містить 12 додатків, 211 найменувань в списку використаних джерел, 33 таблиці, 29 рисунків.

Робота написана державною мовою. Стиль викладення матеріалів в дисертації відповідає вимогам до наукових праць такого рівня, характеризується науковістю, системністю, обґрунтованістю, логічністю та послідовністю. Мета дослідження відповідає темі дисертаційної роботи. Зміст представлених наукових завдань структурно та логічно узгоджений, їх кількість достатня для розкриття теми дисертаційної роботи та досягнення поставленої мети.

Всі розділи та підрозділи дисертаційної роботи містять результати, які становлять суттєвий науковий інтерес, є обґрунтованими та достовірними.

Зокрема, у першому розділі «Теоретичні засади формування економічного механізму менеджменту ресурсозбереження в сільському господарстві» узагальнено теоретичне підґрунтя ресурсозбереження в сільському господарстві (с. 27-46), на основі чого автором проаналізовано управлінські засади ресурсозбереження в сільському господарстві (с. 46-57). За результатами теоретичних узагальнень імплементовано досвід формування економічного механізму менеджменту ресурсозбереження в сільському господарстві (с. 57-68).

У другому розділі «Оцінка сучасного стану менеджменту ресурсозбереження в сільському господарстві України» автором проведено аналіз особливостей ресурсокористування та ресурсозбереження в сільському господарстві України (с. 83-101). За результатами розрахункових процедур конкретизовано економіко–управлінський інструментарій ресурсозберігаючих програм в сільському господарстві (с. 102-120). Як висновок, проведено ідентифікацію елементів менеджменту розвитку ресурсозбереження в сільському господарстві (с. 120-143).

У третьому розділі «Розвиток економічного механізму менеджменту ресурсозбереження в сільському господарстві» автором адаптовано методичний підхід до оцінки менеджменту ресурсозбереження в сільському господарстві (с. 155-175); актуалізовано функціонально–технологічні аспекти менеджменту ресурсозбереження в сільському господарстві (с. 175-191); оптимізовано економічний механізм менеджменту ресурсозбереження в сільському господарстві (с. 191-210).

Отже, результати дисертаційного дослідження Сударкіної Л. Ю. обґрунтовані на достатньо високому рівні та мають наукову достовірність. Висновки до розділів, загальні висновки є логічними та зрозумілими. Представлені результати дослідження можуть бути впроваджені у практичній діяльності для підвищення ефективності формування економічного механізму

ресурсозбереження в сільському господарстві. Назва дисертаційної роботи «Формування економічного механізму ресурсозбереження в сільському господарстві» беззаперечно відповідає її змісту, що підтверджується як метою дослідження, так і вирішеними завданнями.

Повнота викладу в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Основні наукові результати дисертації представлені в 26 наукових працях, серед яких: 1 стаття у монографії, 1 стаття, що входить до **НМБД Web Of Science** (Nitsenko V., Mardani A., Kuksa I., Sudarkina L. Application of methods of the theory of statistical decisions for assessing the effectiveness of resource conservation management at the agricultural enterprises. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2018. Vol. 40. № 3. pp. 361–368), 6 статей у наукових періодичних виданнях інших держав та у виданнях України, які включені до міжнародних баз даних (Сударкіна Л. Ю. Концептуальний підхід до ресурсозбереження в сільськогосподарському підприємстві. *Вісник ОНУ ім. І. І. Мечнікова. Серія Економіка*. 2017. Том 22. № 12(65). С. 165–169. (**Index Copernicus**)); Сударкіна Л. Ю. Передумови організації системи управління ресурсозбереженням в сільському господарстві. *Збірник наукових праць Національного авіаційного університету «Проблеми системного підходу в економіці»*. № 6(74). Ч. 1. 2019. С. 141–148 (**Index Copernicus, Google Scholar, CiteFactor, OAJSE, Eurasian Scientific Journal Index**)); Сударкіна Л. Ю. Формування засобів інтеграції принципів оптимального управління в практику ресурсозбереження в сільському господарстві. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент»*. № 1 (83). 2020. С. 78–83. (**Index Copernicus**); Сударкіна Л. Ю. Засоби забезпечення ресурсозбереження в питаннях інфраструктурної підтримки діяльності підприємств в сільському господарстві. *Інтелект XXI*. № 6. Ч. 2. 2019. С. 24–31.; Сударкіна Л. Ю. Реалізація принципів Zero Waste в механізмі ресурсозбереження в сільському господарстві. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія*

«Економічні науки». №4. 2019. С. 191–200 (**Index Copernicus, Directory of Open Access Journals, Ulrichsweb, CiteFactor, Google Scholar**); Кукса І. М., Сударкіна Л. Ю. Особливості механізму ресурсозбереження в сільському господарстві. *Український журнал прикладної економіки*. 2019. Том 4. № 4. С. 169–175. (**Index Copernicus**), 18 – у інших наукових виданнях.

Загальний обсяг опублікованих праць – 9,72 друк. арк., із них особисто здобувачеві належить 7,75 друк. арк, що дозволяє вважати виконаними положення п. 11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ 6 березня 2019 р. № 167.

Положення дисертаційного дослідження, в яких відображено наукову новизну, повністю подані у зарубіжних та фахових виданнях, обговорені на науково-практичних зібраннях. Представлені у дисертаційній роботі наукові результати, висновки і пропозиції належать особисто автору, та є значним науковим доробком. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертаційній роботі використано лише ті ідеї та положення, що отримані автором особисто.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Аналіз наукових публікацій, у яких висвітлені основні наукові результати дисертаційної роботи Сударкіної Л. Ю., не дає підстав фіксувати допущення автором порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації). В дисертаційній роботі є посилання на джерела інформації за кожним випадком використання тверджень, відомостей, ідей, розробок, статистичних даних. Представлена наукова робота відповідає нормам законодавства про авторське право і суміжні права; відображає бажання надати достовірну інформацію про результати власної наукової діяльності, застосовувані методики досліджень, джерела інформації.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертаційної роботи і її окремих положень. При загальній позитивній оцінці викладених в дисертації наукових положень, висновків та рекомендацій, слід відзначити певні дискусійні положення та зауваження, що полягають у наступному:

1. На стор. 57 дисертаційної роботи автор дає трактування сутності менеджменту ресурсозбереження в сільському господарстві як організації результативної практики ресурсокористування, орієнтованої на ефективне стимулювання економії ресурсів та безвідходного виробництва, що, на відміну від існуючих, реалізується через партисипативність учасників агропродовольчої сфери на принципах додатковості та дозволяє організувати синергетичну взаємодію її галузей. Доцільно було б конкретизувати види даної синергетичної взаємодії.

2. За отриманими конкретними межовими показниками диверсифікації, що визначатимуть оптимальну стратегію управління товарною структурою у забезпеченні ефективності ресурсокористування (рис. 3.1, стор. 157), бажано було б розробити і конкретні стратегії для конкретних аграрних підприємств та сільського господарства України в цілому.

3. На стор. 188 (рис. 3.7) здобувач наводить основні показники інвестиційної ефективності проекту імітаційного експерименту щодо кролівництва на принципах Zero Waste. При цьому не наводиться аргументації щодо стимулів екологоспрямованому рівню технологій ZW_3 , що значно програє за ефективністю комерційним індустріальним рівням.

4. На стор. 197 (рис. 3.9) наведено схему механізму менеджменту ресурсозбереження в сільському господарстві в інноваційному полі концепції Zero Waste для кролівництва. Але стратегії управління потрібно було б навести не тільки для суб'єктів господарювання, а й для сільського господарства загалом.

5. На рис. 1.6 (стор. 54) багатофункціональне органічне сільське господарство відображено через призму його місця в системі багатофункціонального ресурсозберігаючого сільськогосподарського виробництва. Доцільно було б навести конкретні приклади, зокрема й іноземний досвід, щодо оптимізації собівартості сільськогосподарської продукції в системі багатофункціонального ресурсозберігаючого виробництва на органічній основі.

В цілому дисертаційна робота Сударкіної Людмили Юріївни залишає позитивне враження, а відмічені дискусійні положення і окремі недоліки не знижують її наукового і практичного значення.

Вищевикладене має виключно дискусійний характер, належним способом реагування на ці зауваження може бути їх коментар під час публічного захисту, що жодним чином не ставить під сумнів вагомість наукових здобутків автора.

За змістом та оформленням дисертація Сударкіної Людмили Юріївни на тему «Формування економічного механізму ресурсозбереження в сільському господарстві», відповідає встановленим вимогам Міністерства освіти і науки України, зокрема:

1. Відповідає профілю спеціальності 073 – Менеджмент галузі знань 07 – Управління та адміністрування.

2. Відповідає вимогам, встановленим Порядком проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановами Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167 та від 21.10.2020 р. № 979.

3. Робота відповідає основним вимогам до дисертації.

Таким чином, дисертація Сударкіної Людмили Юріївни Сударкіної Людмили Юріївни на тему «Формування економічного механізму ресурсозбереження в сільському господарстві» є прикладом наукового дослідження, що виконано особисто автором, характеризується завершеністю та єдністю змісту.

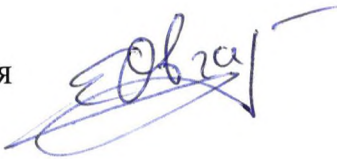
Загальна оцінка роботи, її відповідність встановленим вимогам.
Дисертаційна робота здобувача Сударкіної Л. Ю. на тему «Формування економічного механізму ресурсозбереження в сільському господарстві» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, враховує нові теоретичні, методичні та практичні підходи до реалізації актуального наукового завдання щодо формування економічного механізму ресурсозбереження в сільському господарстві.

Тему дисертації розкрито в повному обсязі, вирішено поставлені завдання, реалізовано мету дослідження, представлено нові наукові результати, які мають як теоретичне значення, так і практичну цінність.

Враховуючи актуальність, наукову новизну, важливість одержаних автором наукових результатів, їх обґрунтованість і достовірність, а також практичну значимість сформульованих положень і висновків, дисертаційна робота Сударкіної Людмили Юріївни на тему: «Формування економічного механізму ресурсозбереження в сільському господарстві» відповідає «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановами КМУ від 06.03.2019 р. № 167 та від 21.10.2020 р. № 979, а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 07 «Управління та адміністрування» зі спеціальності 073 «Менеджмент».

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри публічного управління,
менеджменту та маркетингу
Навчально-наукового
інституту економіки і управління
Східноукраїнського національного
університету імені Володимира Даля

Євген Овчаренко

Підпис Овчаренка Є.І. засвідчую:

Начальник ВК

Л.М. Літвінова